

Asia: Oikeusministeriön lausuntopyyntö laista rikoslain 6 luvun 5 § muuttamisesta**Viite: diaarinumero VN/26873/2024-OM-110**

Invalidiliitto ry kiittää oikeusministeriötä rikoslain muutosesitystä koskevasta lausuntopyynnöstä (RL 6:5 eli ns. lapsirauharikosta).

Invalidiliitto on valtakunnallinen järjestö, joka edistää ja kehittää fyysisesti vammaisten sekä toimintaesteisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua, liikkua ja elää täysipainoista elämää. Invalidiliitossa on noin 22 000 henkilöjäsentä ja 136 jäsenyhdistystä.

YK:n vammaisyleissopimus puuttuu oikeuslähteistä

Invalidiliitto kannattaa lakiesitystä, mutta huomauttaa, että erityisesti lakiesityksen säännöskohtaisissa perusteluissa tulee kiinnittää huomiota YK:n vammaisyleissopimukseen velvoittavana oikeuslähteenä. Tuohon ulkopuolisen tekijän tilanteeseen ja vammaiseen lapseen liittyen sopisi kirjata yleissopimuksen kuvaus vammaisuudesta (art. 1 Tarkoitus), koska rikoslain muutos ei tässä yhteydessä edellyttäisi omaa vammaisuuden määritelmäänsä: "Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa."

YK:n vammaisyleissopimus muistuttaa vammaisten lasten moninkertaisesta haavoittuvuudesta eli intersektionaalisuudesta. Yleissopimuksen artiklassa 7 alakohdassa 3 säädetään vammaisten lasten oikeuksista siten, että "sopimuspuolten tulee varmistaa, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi."

Yleissopimuksen artiklan 16 (mm. vapaus pahoinpitelystä) alakohta 5. edellyttääkin, että sopimuspuolet ottavat käyttöön tehokkaat, erityisesti naisiin ja lapsiin keskittyvät, politiikat ja lainsäädännön varmistukseksi, että vammaisiin henkilöihin kohdistuvat mm. väkivaltatapaukset tunnistetaan, tutkitaan ja, mikäli tarkoituksenmukaista, saatetaan syytteeseen.

Tiivistetysti Istanbulin sopimuksen ja NKV –direktiivin lisäksi on syytä mainita vammaisuuteen liittyviä kansainvälisiä oikeuslähteitä artikloineen. YK:n vammaisyleissopimus on keskeisin niistä.

Vammaisiin ihmisiin kohdistuvien rikosten erityispiirteitä

Invalidiliitto katsoo, että vammaisiin ihmisiin kohdistuviin rikoksiin liittyy erityispiirteitä. Vaikka vammaisuus itsessään toimii jo rikoslain rangaistuksen koventamisperusteena, niin rikosoikeudellisessa arvioinnissa tulee huomioida tilanteet, joissa lapsen läsnä ollessa tai hänen havaittuaan tehdyn rikoksen, liittyy vammaisen henkilön apuvälineiden tai kommunikointivälineiden käytön estämistä tai välttämättömän avun epäämistä. Toisinaan fyysistä väkivaltaa saatetaan kohdistaa fyysiseen vammaan.

Etenkin vaikeasti vammaiset ihmiset tarvitsevat toistuvasti toisen henkilön apua päivittäisissä toimissaan suoriutumisessa. Jatkovalmistelussa tulee selvittää vammaisiin henkilöihin kohdistuvien rikosten suhdetta ehdotuksen kattamiin tahallisiin rikoksiin ja muihin koventamisperusteen soveltamisedellytyksiin.

Jos sekä lapsi että rikoksen kohteena oleva henkilö ovat vammaisia, heidän yksilöllisiä avuntarpeitaan ja keskinäistä hoivasuhdettaan tulee tarkastella yhdessä. Lapsesta huolehtivaan henkilöön kohdistuva väkivalta voi vaarantaa myös lapsen tarvitseman huolenpidon ja turvallisuuden.

Lapsen läsnäolo ja väkivallan havaitseminen

Luonnos huomioi lapsen fyysisen läsnäolon samassa tilassa sekä näkö- ja kuulohavainnot. Perusteluissa tulee selvittää läsnäolon ja havaitsemisen suhdetta sekä sitä, miten muilla aisteilla tapahtuva havaitseminen huomioidaan. Lapsen yksilöllinen toimintakyky tai tapa kommunikoida ei saa johtaa hänen kokemustensa ja suojan tarpeensa sivuuttamiseen.

Arvioinnissa tulee erottaa lapsen mahdollisuus havaita tapahtuma hänen mahdollisuudestaan kertoa siitä. Kommunikoinnin vaikeudesta ei voida päätellä, ettei lapsi olisi havainnut väkivaltaa tai ettei tapahtuma voisi vaarantaa hänen terveyttään tai kehitystään.

Lakiesitys painottuu fyysisen väkivallan kuvauksiin mutta jättää vapautteen kohdistuvien rikosten kuvailun niukaksi. Lakiesitys jättää esimerkiksi erotilanteissa mahdollisen vainoamisen lain soveltamisen ulkopuolelle.

Hoiva- ja riippuvuussuhteiden kattavuus

Invalidiliiton mielestä on myönteistä, että luonnoksessa tunnistetaan vammasta tai sairaudesta johtuva erityinen riippuvuus hoidosta, avusta tai tuesta. Nimenomaan erityiseen hoiva- tai riippuvuussuhteeseen perustuva soveltamisvaihtoehto on kuitenkin rajattu tahalliseen henkirikokseen ja törkeään pahoinpitelyyn. Esimerkiksi apuvälineen käytön estäminen tai rikkomisen voi täyttää myös törkeän vapaudenriiston tunnusmerkistön.

Jatkovalmistelussa tulee arvioida rajauksen riittävyttä esimerkiksi silloin, kun lapsi havaitsee hänelle tärkeään, hänestä tosiasiallisesti huolehtivaan henkilöön kohdistuvaa perusmuotoista pahoinpitelyä eikä ehdotuksen lähisuhdeväkivaltaa koskeva vaihtoehto sovellu. Arvioinnissa tulee huomioida suhteen todellinen merkitys lapsen turvallisuudelle ja huolenpidolle.

Esteetön ja saavutettava kuuleminen sekä tuki

Invalidiliiton mielestä sekä lapsen että rikoksen kohteena olevan aikuisen kuulemisessa tulee varmistaa fyysinen esteettömyys, saavutettava ja ymmärrettävä viestintä sekä yksilöllisesti tarvittavat tulkkaus- ja kommunikointijärjestelyt. Kuulemisen ja avunsaannin tulee onnistua riippumattomasti väkivallasta epäillyistä henkilöistä turvallisessa tilassa.

Viranomaisilla tulee olla osaamista vammaisten henkilöiden kohtaamiseen ja heidän yksilöllisten tarpeidensa tunnistamiseen. Tästä vammaisjärjestöillä on vuosikymmenten kokemus ja mahdollisuus kouluttaa oikeusviranomaisia. Invalidiliitto katsoo, että lain valmistelussa tulee arvioida vammaisten lasten ja aikuisten kuulemiseen tarvittava koulutus, aika, esteettömät tilat sekä tulkkaus- ja kommunikointijärjestelyt. Näiden toteuttamiseen tulee varata riittävät resurssit.

Lapsen kuulemisen kuormittavuutta tulee vähentää yksilöllisin järjestelyin (kuuleminen turvallisessa tilassa, todistelu etäyhteydellä) ja hyödyntämällä muuta riittävää näyttöä silloin, kun se on mahdollista. Toimeenpanossa tulee varmistaa myös väkivallan jälkeisen avun ja tuen saavutettavuus sekä lapselle että aikuiselle.

Vaikka esitys koskee rangaistuksen koventamisperustetta, lasten suojan vahvistaminen edellyttää myös turvallista hoivaa ja asiantuntevaa kriisiapua väkivaltatilanteen jälkeen. Jos lapsesta huolehtiva henkilö joutuu hoitoon, lapsen turvallisuus ja yksilöllisiä tarpeita vastaava huolenpito tulee turvata. Hoivajärjestelyissä ja kriisiavussa tulee huomioida lapsen mahdollinen vammaisuus, avuntarve, esteettömyys ja saavutettavuus sekä arvioida väkivallasta epäillyn henkilön aiheuttama turvallisuusriski.

Helsingissä 15.10.2026

Invalidiliitto ry

Janne Juvakka
toimitusjohtaja

Laura Andersson
johtaja

Lisätietoja: Henrik Gustafsson, juristi, henrik.gustafsson@invalidiliitto.fi